

บทบรรณาธิการ “หวานรักต้องห้าม”

วลีที่ว่า “ผลไม้ต้องห้าม” (forbidden fruit) ที่ผู้คนส่วนใหญ่คุ้นเคย เป็นความเปรียบที่อ้างอิงมาจากเรื่องเล่าของอาดัมกับเอวาที่อาศัยอยู่ในสวนเอเดน ทั้งสองถูกห้ามโดยพระเจ้าไม่ให้ไปลิ้มรสผลไม้จากต้นไม้แห่งความรู้แจ้งถึงความดีและความชั่ว (tree of knowledge of good and evil) หากทว่าทั้งคู่กลับถูกล่อลวงและฝ่าฝืนบัญชาของพระเจ้าด้วยการชิมลองความหวานของ “ผลไม้ต้องห้าม” จนถูกลงโทษ และต้องคำสาปให้ต้องสัมผัสกับความทุกข์ยากลำบาก ไปจนถึงมีชีวิตที่เกิดมาแล้วต้องตาย จากตำนาน “ผลไม้ต้องห้าม” ดังกล่าว นัยของความหมายน่าจะเป็นการย้ำเตือนถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าผู้ทรงสร้างและรู้ว่าอะไรเหมาะสมกับเรา เมื่อพระเจ้าบัญญัติข้อห้ามบางประการเอาไว้ การละเมิดข้อห้ามก็ถือเป็นบาปที่เราไม่เชื่อฟังบัญชาของพระองค์

อย่างไรก็ดี นับแต่ยุโรปก้าวเข้าสู่ยุคแห่งแสงสว่างทางปัญญา (the Age of Enlightenment) ในศตวรรษที่ 17 อันส่งผลต่อความก้าวหน้าขององค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ (จากเดิมที่ผูกขาดไว้โดยอำนาจแห่งศาสนจักร) ไปจนถึงการประกาศวาทะที่เขย่าความคิดของผู้คนในศตวรรษที่ 19 ที่ว่า “พระเจ้าตายไปแล้ว” (God is dead) บรรยากาศของโลกวิชาการก็เริ่มจะไม่ต่างไปจากสวนสวรรค์เอเดน เพราะนักคิดนักวิจัยได้วางตนแจกเช่นอาดัมกับเอวาด้วยการหยิบเรื่องราวที่เคยถูก “มองข้าม” หรือ “ต้องห้าม” มาตั้งคำถามกันใหม่ หรือแม้แต่ท้าทายขนบความรู้ความคิดแบบเดิมๆ ที่ผู้คนเคยยึดมั่นถือมั่นกันมา และที่สำคัญ เมื่อ “ความหวานแห่งผลไม้ต้องห้าม” ได้ถูกลิ้มรสกันแล้ว พรหมแดนการแสวงหาความรู้ในแวดวงวิชาการก็เปิดกว้างขึ้น และค้นพบคำตอบต่อโจทย์ใหม่ๆ มากมายที่ต่างออกไปจากเดิม อันรวมถึงในพื้นที่ปริมนทลแห่งการผลิตองค์ความรู้ด้านสื่อสารศึกษา (communication studies) เช่นกัน

ด้วยเหตุฉะนี้ วารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์ ฉบับธันวาคม* “หวานรักต้องห้าม” จึงมุ่งหมายจะรวบรวมบทความวิชาการรสหวาน 7 เรื่องราว ที่ทั้ง

“ต้องห้าม” “มองข้าม” และ “ทำทนาย” จารีตการตั้งคำถามในมุมมองแบบเดิมๆ มาให้ผู้อ่านได้สัมผัสลึ้มชิมรสตามแต่ความสนใจ

เริ่มต้นจากบทความที่ย้อนกลับไปส่องดูวิถีการ “ทำทนาย” กระบวนทัศน์แบบเดิมในศาสตร์ด้านการถ่ายภาพ วาริ ฉัตรอุดมผล ได้สำรวจข้อถกเถียงและข้อขัดแย้งในแวดวงศิลปะการถ่ายภาพในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 กับอุบัติการณ์แห่งลัทธิภาพถ่ายแบบพิคโตเรียลลิสม์ (Pictorialism) เมื่อเกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างแนวคิดใหม่กับแนวคิดดั้งเดิมในสุนทรียศาสตร์การถ่ายภาพ กอปรกับการก่อตัวของยุคนวัตกรรมการผลิตซ้ำเชิงเทคนิค (the age of mechanical reproduction) และการสถาปนาอำนาจของชนชั้นกลางใหม่ในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกา นำไปสู่การทำทนายและพยายามทำลายกำแพงแห่งชนบศิลปะแบบวิคตอเรียนดั้งเดิม กลายเป็นกรอบศิลปะสมัยใหม่ที่ใช้บันทึกความงามและความจริงลงบนแผ่นฟิล์มเนกาทีฟ

จากตัวอย่างของการทำทนายองค์ความรู้ด้านภาพถ่ายศึกษาแบบเดิม บทความอีกสองเรื่องได้เลือกทำความเข้าใจประเด็นที่ครั้งหนึ่งอาจจะถูก “มองข้าม” ในศาสตร์ด้านสื่อสารศึกษา นั่นคือข้อถกเถียงเรื่องการสื่อสารในประเด็นผู้พิการ โดยเริ่มจาก ภัทธีรา สารากรบริษัท กับงานวิจัยที่ต้องการค้นหาแนวทางออกแบบสื่อเสียงซับไตเติ้ล (audio subtitles) สำหรับคนพิการทางการเห็นด้วยการประสานทั้งแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (universal design) และแนวทางการออกแบบที่รวมทุกคนไว้ด้วยกัน (inclusive design) ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่คุณสมบัติของแพลตฟอร์มสื่อโทรทัศน์จะเคยถูกมองว่าเป็นข้อจำกัดต่อการเห็นโดยผู้พิการทางสายตา หากทว่าด้วยเทคนิคการผลิตสื่อเสียงซับไตเติ้ล ควบคู่กับแนวทางการออกแบบที่มีสำนึกต่อความเสมอภาคหล่อเลี้ยงอยู่เป็นเบื้องหลัง ข้อจำกัดก็อาจไม่ใช่อุปสรรคต่อโอกาสและการเข้าถึงโทรทัศน์สำหรับคนกลุ่มนี้อีกต่อไป

ตามมาด้วยอีกบทความหนึ่งของ กุลนารี เสือโรจน์ ที่มีจุดยืนว่าคนพิการก็ปรารถนาจะเข้าถึงและเสพสื่อบันเทิง (entertainment media) ไม่ต่างจากคนทั่วไป ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจแสวงหาความเป็นไปได้ท่ามกลางความท้าทาย

ในการเขียนบทสื่อเสียงบรรยายภาพ (audio description) สำหรับละครโทรทัศน์ ที่หากจะสัมฤทธิ์ผลได้ ผู้ผลิตต้องเข้าใจทั้งบริบทการนำเสนอด้วยภาพและเสียง ความสอดคล้องหรือขัดแย้งของการแสดงออกทางกายภาพและอารมณ์ และความซับซ้อนในการแสดงออกทางกายภาพในมิติต่างๆ

มาถึงกลุ่มของบทความที่หยิบยกเรื่องซึ่งดูผิวเผินเหมือนจะ “ต้องห้าม” อย่างประเด็นทางเพศและเพศวิถี แต่ก็ไม่พ้นสายตาอันเฉียบคมของนักวิจัยที่เลือกมาเป็นวัตถุดิบแห่งการศึกษา ท่ามกลางกระแสการเคลื่อนไหวต่อสู้เรื่องเพศสภาพ และเพศวิถีของกลุ่ม LGBTQIA+ ในโลกความจริง ชุตินา ประภาศวุฒิสาร ก็ขานรับด้วยการประสานมุมมองแบบควีร์ศึกษา (queer studies) กับการอ่านตีความภาพตัวแทนความเป็นเลสเบี้ยน (lesbianism) ภายใต้กระบวนการสร้างตัวละครผู้มีความปรารถนาในเพศเดียวกันผ่านสื่อนวนิยายเรื่อง *นางเอก* ของ อัญชัน ผู้เขียนได้ค้นพบความย้อนแย้งแห่งความสัมพันธ์แบบที่ “ปากบอกไม่ แต่ใจบอกรัก” และ “อยากตัดก็ไม่ขาด อยากลิ้มก็ไม่ลง” ยิ่งตัวละครหญิงปฏิเสธความสัมพันธ์แบบเลสเบี้ยนมากเท่าไร เธอก็ยิ่งเผชิญการหลอกหลอนจากความปรารถนาเล็กๆ ในเพศวิถีแบบหญิงรักหญิงมากเท่านั้น

ในขณะเดียวกัน ชัยรัตน์ พลमुख ก็เลือกใช้มุมมองของควีร์ศึกษามาวิเคราะห์วัตถุดิบที่ต่างออกไป นั่นคือ “บทกวีควีร์” ที่เคยตีพิมพ์อยู่ในนิตยสาร *เกย์ 3* ชื่อฉบับในช่วงปี พ.ศ. 2527-2530 ผู้เขียนได้เผยให้เห็นว่า บทกวีควีร์เหล่านี้ถือเป็นพื้นที่ถ่ายถอดเพศวิถีนอกแบบแผนและความปรารถนาในเพศเดียวกันแบบชายรักชาย และเมื่อส่องซุ่มเข้าไปยังการสื่อสารอารมณ์โศกเศร้าที่ประพันธ์กรได้รังสรรค์ขึ้นมา ก็พบคำตอบเพิ่มเติมด้วยว่า บทกวีในนิตยสาร *เกย์* เมื่อราว 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เป็นปฏิบัติการแห่งการสร้างชุมชนแบบควีร์ที่โต้กลับต่อวาทกรรมกระแสหลัก และเป็นแหล่งพักพิงทางอารมณ์ของชายรักชายในช่วงเวลาดังกล่าว

แม้เรื่องเพศจะถูกตีตราว่าเป็นเรื่อง “ต้องห้าม” หากแต่ วสันต์ วังสุข และ ทิฆัมพร เอี่ยมเรไร กลับยืนยันว่า เรื่องเพศนั้น “ยิ่งห้ามเหมือนยิ่งยุ” และถึงหากสังคมพยายามหลีกเลี่ยงที่จะเปิดเผย แต่อันที่จริงแล้ว ผู้คนในสังคมเองกลับ

สื่อสารเรื่องเพศแบบ “ปิดกันให้ชัด” ดังนั้น ผู้เขียนจึงเลือกวิเคราะห์ด้วยบทของ
รายการเพศศึกษาในสื่อดิจิทัล *หญิง-เหล่า-เป่า-ตัว* และพบว่า ด้วยลักษณะการ
ออกแบบเป็นรายการสดแบบ “มัลติมีเดียปฏิสัมพันธ์” กับผู้รับสารแบบทันทีทันใด
(immediate time) แม้อานิยมของสังคมจะถือว่าเรื่องเพศมีบั้งควรมาพูดกันใน
แพลตฟอร์มสาธารณะ แต่รายการไลฟ์ออนไลน์ดังกล่าวกลับเล่นบทบาทอันหลากหลาย
ตั้งแต่เป็นที่ปรึกษาพูดคุยเรื่องเพศ เป็นคุณครูทางสังคมที่สลายความเข้าใจ
ผิดเรื่องเพศ เป็นประชาสัมพันธ์การรณรงค์สาธารณสุขทางเพศ และให้ความ
บันเทิงประหนึ่งเป็นการเติม “ไวอากร้าแก่สังคม”

ปิดท้ายกับการศึกษาเรื่องของการตาย (death) ที่แม้จะเป็นหนึ่งใน
สัจธรรมแห่งชีวิต (อันประกอบไปด้วย เกิด-แก่-เจ็บ-ตาย) แต่ผู้คนในยุคสมัยใหม่
ต่างกลับรู้สึกเกลียดและกลัวความตาย ในบทความชิ้นนี้ อารีย์ พิรพรวิฑูร ได้
สนใจวิเคราะห์ภาพสะท้อนภาวะความตายอย่างโดดเดี่ยว (solitary death) ใน
สังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุขั้นสุดยอด (superaged society) จาก
การสำรวจเนื้อหาข่าวในพื้นที่สื่อออนไลน์ ผู้เขียนได้ฉายภาพความเปลี่ยนแปลง
ของสังคมไทยในหลากหลายด้าน ตั้งแต่แรงบีบบังคับทางเศรษฐกิจให้ผู้คนต้องดิ้นรน
จนลูกหลานจำต้องแยกห่างจากพ่อแม่ปู่ย่าตายายผู้สูงวัย หรือลักษณะครัวเรือน
แบบ “ไร้บุตรหลาน” ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น รวมไปถึงการที่ผู้สูงวัยบางคนเองก็จงใจ
เลือกหลีกเลี่ยงและขาดการติดต่อกับผู้คนรอบข้างเอง ผลรวมแห่งผลลัพธ์ที่เกิด
ขึ้นได้นำไปสู่ภาวะการตายอย่างโดดเดี่ยว ที่อาจมิใช่ปัญหาไกลตัวอีกต่อไป หาก
แต่เขยิบเข้ามาอยู่ใกล้ๆ รอบตัวเราทุกคน

แม้เรื่อง “ต้องห้าม” หรือ “มองข้าม” หรือ “ทำทนายจารีตปฏิบัติ” จะ
เคยถูกวาทกรรมบางชุดประทับตราว่า มีบั้งควรเฉียดใกล้หรือยกคุณค่าขึ้นไว้ใน
โลกความจริง แต่สำหรับโลกวิชาการสื่อสารศึกษาแล้ว บางทีคำตอบจากเรื่อง
“ต้องห้าม” หรือการตั้งคำถามกับวิธีคิดแบบเดิมๆ ก็อาจจะทำให้เราค้นพบ
องค์ความรู้ใหม่ๆ แบบที่วารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์ ฉบับเล่ม “หวานรัก
ต้องห้าม”* ได้ทดลองเลือกสรรบทความต่างๆ ให้เสมือนเป็น “ผลไม้ต้องห้าม”

หลากหลายสายพันธุ์ที่เชิญชวนผู้อ่านได้ลิ้มลอง จนอาจเป็นจุดเริ่มต้นที่ชุมชน
สื่อสารศึกษาจะได้สืบเสาะความรู้และค้นหาความ “หวาน” จากเรื่อง “ต้องห้าม”
ในประเด็นใหม่ๆ กันต่อไป

สมสุข หินวิมาน
บรรณาธิการ